

MEDYA ETİĞİ

Doç.Dr.
Melda Cinman ŞİMŞEK*

A- GİRİŞ

2001 yılbaşında artık geride bırakmış olacağımız 20. yüzyıl, dünyanın varoluşundan beri, en hızlı değişen yüzyıl ünvanına sahiptir. En büyük gelişmeler ulaşım-iletişim alanında olmuş, televizyonun getirdiği sosyal değişmelere, internetin ve diğer teknoloji harikalarının getirdiği çarpıcı yenilikler eşlik etmiştir ve etmektedir.

Türkiye , kitle iletişimi alanında, gelişmiş ülkelerdeki yenilikleri dünyadaki diğer gelişmekte olan ülkelere çok önce takip ederek bu alanda çağı çoktan yakalamış; hatta yapılan yatırımların sabit sermaye maliyetleri bile karşılanmıştır. Soru şudur... Acaba Türkiye , kitle iletişim ya da daha genel bir ifadeyle iletişim teknolojisinde sahip olduğu ilerlemeyi, iletişim alanında kaliteye de, öze de teşmil edebilmiş midir? Cevap ittifakla "hayır" şeklinde olacaktır. Gerek görsel, gerekse yazılı basın, halen içinde bulunduğu yozlaşma ortamından sıyrılamamıştır.

Bu yozlaşma sadece Türkiye'ye özgü de değildir ve Batı ülkelerindeki medyanın da benzer problemleri vardır. Özel televizyonların yaygınlaşmasıyla "rating" kaygısı, ya da "tiraj rekabeti" temel problemi teşkil ederken, medyanın popüler kültürel hazzı doyurma amacıyla genel bir yozlaşma içine girdiği gözlenmektedir. Sorun özel televizyonların doğuşuyla gelişmiş, ardından devlet televizyonları onlarla rekabet içine girerek , ilkelerinden tavizler vermeye başlamışlar , gazeteler de, yazılı basının en önemli temsilcileri olarak , görsel medya karşısında varlık ifadesi edebilmek için, boyalı basını türetmişlerdir.

*M.Ü. İletişim Fakültesi

Günümüz dünyasında kapitalizmin ezici zaferi , "para kazanma kaygısını en önemli gaye , bilgiyi ise ancak bu amaca hizmet eden bir araç olarak göstermeye devam ettikçe , bu durumun değişmesi de kolay olmayacaktır.

"Müşteri her zaman haklıdır." zihniyetiyle hareket eden medya , artık toplumsallaşma işlevinden ziyade , reklam verenlerin , izleyicilerin ya da okuyucuların beğenisine hizmet ederek , eğlendirme işlevine ağırlık vermedir.

Yıllar önce Prenses Diana'yı ölüme götüren paparazziler , halkın ilgilendiği konunun (imajın) peşindeydiler. Körfez Savaşını da fındık - fıstık yiyerek izlememiş miydik? Reality show'lar en yüksek ratingi almıyor mu?

B - GAZETELER, İŞLEVLERİ ve SARI GAZETECİLİK

Görsel basının kitleler üzerinde daha etkili olduğu ispatlanmış olmakla birlikte, yazılı basın da önemini asla yitirmiş değildir. Yazılı basının en önemli unsuru gazetelerdir.

Gazetecilik hakkında eserleri olan Alman Prof. Dovifat "Zeitung Wissenschaft" (İktisat gazetesi) adlı belgede, "Gazete en taze aktüaliteyi , en geniş sahada ve en kısa zamanda nakleden vasıta"dır." demektedir. (Cevat Fehmi Başkurt, Gazetecilik Dersleri, 2.b. , İ.İ. İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları , İstanbul , 1967 , s.9.) Gazetelerin bu nitelikleri internet ve benzeri iletişim harikalarıyla artık erozyona uğramışsa da, halen belirli bir kitle için gazete okumak, vazgeçilmez bir gereksinimdir.

Gazetecilik Enstitüsü hocalarından ünlü yazar Cevat Fehmi Başkurt , gazetelerin bir "fabrika" olduğunu ve "haber" sattığını, aynı zamanda sosyal bir müessese olup "halk efkarı" yani günümüz deyişiyle "kamuoyu" yarattığını belirtmektedir.(İbid. , ss. 10-11)

Sosyal bir kurum olan gazetenin dört temel işlevi "a- haberleri vermek, b - öğretmek, tetkit etmek, doğru yolu göstermek, c - vakit geçirtmek, d - ilan için, dolayısıyla ticari, iktisadi ve sına inkişaf için müsait zemin temin etmek"tir yazara göre.(İbid. , s. 11)

Gazetelerin kamuoyu üzerinde etkisi öyle olmuştur ki, Başkurt:

Kırım harbi esnasında İngiliz askerlerini yenen Rus kuvvetleri değil, İngiliz işe ve ikmal servisidir."deyip mücadele açan , kabineyi deviren Times bir gazete idi.

Meşrutiyetin ilk yıllarında sadrazam Kamil Paşa'yı istifaya zorlayan , sonradan mahkemeler üzerinde müessir olmaya kalkışan adliye nazırına karşı Hüseyin Cahit imzalı ve "Molla Bey selam ediyor." ser levhalı yazı ile hücumu geçip bu cüretkarlığın önünü alan "Tanin" bir gazete idi.

Milli mücadele aylarca ve aylarca müddet isminin altına "Yunanistan yıkılmalıdır." diye manşet koyarak çıkan, böylece mücadele azminin daima uyanık durmasına yardım eden Yunus Nadi'nin "Yeni Gün"ü bir gazete idi.

demektedir.(İbid. , s.10)

Kısa tarihçeye değinirsek... 1793'ten itibaren İstanbul , İzmir , Mısır'da Fransızca ve (Türkçe - Arapça) çıkmaya başlayanlar sayılmazsa, ilk gazetemiz 1831'de yayına başlayan Takvim-i Vekayi'dir ve II. Mahmut'un emriyle çıkmıştır. (İbid., s.75). 1840'ta Churchill isimli bir İngiliz, ilki gibi hazine yardımıyla Ceride-i Havadis'i çıkartmıştır. (İbid.). Hazineyardımı almadan ve tamamen Türkler'ce 1860'ta çıkarılan ilk gazete Tercüman-ı Ahval olup, 1870 sonrası gazete sayıları artmıştır. (İbid.). O dönem gazetelerinin önemli toplumsallaştırma hizmetleri sunduğunu biliyoruz. 1876'da I. Meşrutiyet ilan edilmiş, önemli meşrutiyet yazarları çalışmalarını istibdata kadar sürdürmüşler, sonra görevi II. Meşrutiyet'in hür basın mensuplarına devretmişlerdir.

Dünyada 1870 - 1914 arasında basın alanında üç sima dikkati çekmektedir: İskoç asıllı Amerikalı James Gordon Bennett, Macar asıllı Amerikalı Pulitzer ve Amerikalı Hearst.(İbid., ss. 68 - 70) 1835'te Bennett, nerede bir insan topluluğu varsa adamlarını oraya , borsa, balo, tiyatro, konser ve kiliselere sokuyor, ve Newyork Herald aşk yüzünden intihar edenlerden, bir baloda iki erkeğin birbirini tokatlamasına, zengin oğlanla fakir kızın evliliğinden, hastasına yanlış ilaç veren doktora kadar popüler haberlere yer veriyordu. (İbid., s.69) Skandallar gazete sütunlarında yer aldıkça şikayetler artıyor, ama tiraj da yükseliyordu.(İbid.) Bennett , Amerikan sansasyonel gazeteciliğin alemdarı oldu. (İbid.,s. 70) 1883'te Newyork World'ü satın alan Pulitzer de sansasyona büyük önem vermiştir.(İbid.) Bu gazetede çalışan ve sonra babasının San Fransisko'daki Examiner adlı gazetesinin başına geçen Hearst, sansasyonel röportajlarla tirajı mütemediyen yükseltmiş; 1895'te Newyork'a gidip, Morning Journal'i satın almış ve Newyork Journal yapmıştır (İbid.,ss.70-71)

1897'de Hearst, Amerika'nın Küba için İspanya'ya savaş ilan etmesini sağlamak için kampanya açmıştır. (İbid.,s.71) İspanyolların haksız yere hapsedtikleri bir Kübalı kızın serbest bırakılması için diplomatik yollar neticesiz kalınca, bir adamını Havana'ya yollamış ve kızı Newyork'a kaçirttırmıştır. (İbid.) Bu tür hadiseler yaratıp tiraj artırma yöntemini seçmiştir o da...(İbid.) Küba için açtığı kampanya, sonunda savaşın çıkmasına neden olmuş ve Hearst'ün açtığı bu yol, "sarı gazetecilik" olarak anılmıştır (İbid.,ss.71 -72) Bu, rezalet, müstehcenlik, santaj ve cinayetlin istismarı kelimeleriyle özetlenebilir. (İbid.,s.72) İngiltere'de Daily Mail'i çıkararak Alfred Harmsworth ve kardeşi Harold (Lord Northliff ve Lord Rothermere), Daily Express'i satın alıp geliştiren Max Aitkin (Lord Beaverbrook) da aynı yoldan geçmişlerdir.(İbid., ss.73 - 74)

C - GÜNÜMÜZDE SANSASYONEL BASIN

Böylece sansasyonel basının geliştiği ve popüler kültürel talepler doğrultusunda yaygınlaştığı görülmektedir.

Medya etiğinin değişik boyutları vardır. Sansasyonel haberlere ağırlık vermek başka şey, rüşvet-hediye kabul etmek başka şeydir.

Ergin'in anlattığına göre, 1991'de Amerika'da The Wall Street Journal'ın bir muhabiri olan Neil Barksy, "Foreman - Holyfield ağır siklet boks maçı" için, organizasyonu gerçekleştiren Donald Trump'tan 1000 USD değerinde hediye bir bilet alır. İlginçtir ki, mali durumu kötüleşen Trump'la ilgili haberler de, gazetede daima, Trump konusunda uzmanlaşmış olan Barksy imzasıyla çıkmaktadır. Barksy, maçtan sonra da eleştirel bir yazı yayınlanınca Trump, Newyork Post'a verdiği bir mülakatta Barksy'i ihbar edip, hediye bilet aldığı için, The Wall Street Journal'ın onun hakkında soruşturma açması gerektiğini söyler. Amerikan basını karışır. Editör, muhabirin bileti hediye olarak görmeyip kabul etmesini hatalı bulur. Trump'un beklediği, kendisi hakkında yazılan olumsuz yazılara son verilmesiydi. Gazeteci bileti kabul etmiş, ancak vicdanını satmamış, yine de müthiş şekilde eleştirilmiştir. (Sedat Ergin, "Basın Ahlakı konusunda Amerika'dan örnekler ve Türk Basın'ında durum", Yeni Türkiye, Medya özel sayısı I, Yıl 2, Sayı II(Eylül-Ekim1996))

Medya ahlakına dair bir diğer boyuta Serdar Turgut değinmektedir. Biri Newyork, diğeri Washington'dan iki kovulma olayıdır söz konusu...Newyork'un Daily News gazetesinin editörü Pete Hamill, sekiz ayda görevden alınmıştır. Oysa sekiz ay önce göreve getirildiğinde, herkes, onun, Newyork Post karşısında hızla tiraj kaybeden Daily News'a büyük canlılık getireceğini düşünmüştür. Halk, dedikodu haberlerine bayılmaktadır ve Post bu konuda bir numaradır. Pete Hamill ise, ciddi haberlere ağırlık vererek tirajı artıracaklarını sanmaktadır. Şehirde ünlü ve zengin insanlar yaşamakta ve sıradan işçilerin hayatını okumak değil, meşhurların yaşamıyla ilgili hayal kurmak istemektedirler. Patron, ciddi gazeteciliğe ağırlık veren, bu nedenle ilk icraatı gazetenin dedikodu yazarlarından birini işten çıkarmak olan ve gazeteye tiraj kaybettiren editörü işten çıkarmıştır. Washington'da ise, New Republic adlı haftalık derginin editörü Michael Kelly, sekiz aylık editörlüğü boyunca Clinton yönetimine karşı gayet eleştirel bir tutum içinde olduğu için, dergiye dinamizm de getirdiği halde, "tarafı siyasi yayın"la suçlanarak işine son verilmiştir. Turgut, Amerikan basınının , patronların bu müdahalelerinin nereye varacağını o günlerde hayli tartıştığını yazmıştı. (Serdar Turgut, "İki Kovulma Olayı" - "Medya'dan Medya'ya Köşesi, Gazete Pazar, 14 Eylül 1997)

D - GÖRSEL BASINDA DURUM

1994'de kurulan RTÜK'ün, kuruluşundan sonraki 2,5 yıl içinde (30/9/96)ve daha ziyade telefonla gelen şikayetlerinin dökümü şöyledir.

Şikayet konusu

1. Kişilik haklarına aykırı yayın	220
2. Genel ahlak ve aile yapısına aykırı yayın	131
3. Bölücülük ve şiddete teşvik edici yayın	47
4. Çocuk ve gençlerin ruhsal gelişimini olumsuz etkileyici	30
5. Cevap ve tekzip hakkına saygısızlık	16
6. Anayasa ve demokratik ilkelere aykırı yayın	5
7. Haber, olayların doğru aktarılmaması	5
8. Mahkeme kararı olmadan suçlayıcı yayın	3
Toplam	457

Kaynak . Yavuz Kır, "Medya Terörü-Kamuoyu oluşturma veya oluşturmama" Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı I, Yıl 2, Sayı II (Eylül - Ekim 1996) , s.

E - YASAL ÇERÇEVE

Medyanın tehdit ettiği kişilik hakları acaba hangi yasalarla korunuyor?

Kişilik hakları, uluslar arası hukuk bakımından 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (md.8) , 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (md. 5, I2), 1929 tarihli Cenevre Sözleşmesi (md.2,3,71-76,I2), Medeni ve Siyasi Haklar Hakkında Birleşmiş Milletler Andlaşması, 1950 tarihli Roma Konvansiyonu , 1969 tarihli San Jose Paktı gibi çeşitli anlaşmalarla korunmuştur. (Fikret İlkiz, "Kişilik Hakları ve Korunması-Özel Yaşam-Gazetecilik", Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı I, Yıl 2, Sayı II, (Eylül - Ekim 1996), s.339)

1989'da Avrupa Konseyi'nce kabul edilerek imzaya açılan ve 1993'te yürürlüğe giren "Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi", Türkiye tarafından ise 1992'de imzalanarak 1994'ten itibaren bağlayıcı duruma gelmiştir. (Ertan Karasu, "Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi ve Medya Ahlakı", Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı I, Yıl 2, Sayı II (Eylül - Ekim 1996),s.147)

Program hizmetlerinin insan onuru ve haklarına saygılı olması, pornografi içermemesi, ırkçılık ve şiddeti körüklememesi, genç ve çocukların fiziki-zihni-ahlaki gelişimini zedelememesi, gerçek haber ve doğru sunumla özgür kanaatlerin oluşumuna imkan sağlaması, cevap ve düzeltme hakkına özen göstermesi , toplumun önemli haberlerden haber-

dar edilmesi önerilmiş ve ayrıca reklamların da uyacağı kalıplar ortaya konulmuştur.(İbid.) Yayıncı bu kurallara uymalıdır.

Gazetecinin uyması gerekli kurallar ise, 1993'te Avrupa Konseyi Parlamentosu'nca tespit edilmiştir. Şöyle ki, özetle, haber ve kanaat kesinlikle birbirinden ayrılacak, haber doğruluğu teyit edildikten sonra tarafsız bir şekilde yayınlanacak, haber başlığı haberin içeriğini yansıtacak, dedikodu ve söylenti ile haber birbirine karıştırılmayacaktır. Subjektif yorumlar dahi, gerçekleri saklama veya saptırma amacı taşımayacaklardır. Haber ve yorumların istismar edilmesi suretiyle, okuyucu arttırma ve reklam gelirlerini çoğaltma hedefi güdülmeyecektir. Basın patronları, halkın gerçekleri öğrenme hakkına hizmet ettiklerinin bilincinde olacaklardır. Basın, "demokrasi"nin "mediokrasi"ye (basının yönetimi) dönüşmesi gibi bir gayeye sahip olmayacaktır. Gazeteci haberi ilginç bir hali sokmak için çarpıtmayacak, halkı şartlandırmak amacıyla haberi kullanmayacaktır. Gazeteci masumiyet karinesine saygı gösterecek, özel hayatı yayın konusu yapmayacaktır. Kamu görevlileri ve ekonomik çevrelerle ilişkilerini, mesleki bağımsızlığını ve tarafsızlığını zedelemeyecek ölçüde tutacak, şahsi itibar ve etkinlik sağlamaya çalışmayacaktır.(İbid., s.148)

Özetle, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin 1993'te yayınladığı "Gazetecilerin Etik Kuralları" hakkındaki 1215 sayılı "Tavsiyeler" ile 1003 sayılı "Çözüm Tasarıları", önemli birer adımdır. (İlkiz, op.cit.,s.350). Avrupa Konseyi Anlatım ve Bilgi Özgürlüğü Bildirgesi ise 1992 tarihli olup, 7.md.si ,kitle iletişim alanındaki mesleki örgütler eliyle gönüllü ahlak standartlarının konulduğuna dikkat çekmektedir. (İbid.,s.352).

"Özel Hayata Saygı Hakkı" konusunda 22-23 Mayıs 1967'de Kuzeyli ülke hukukçuları biraraya gelmişlerdir ve kongre kararları arasında her türlü izleme, gözetleme ve baskı altında tutma hareketleri, şeref ve haysiyete yönelik tecavüzler vs. özel hayata müdahale olarak belirlenirken, telefon ve telgraf muhaberelelerinin dinlenmesi, elektronik gözleme ve dinleme cihazlarının kullanılması, gazete muhabirleri ve diğer istihbarat araçlarıyla taciz vs. unsurlar da kapsama alınmışlardır. (İbid., ss.349-350).

Anayasamız'a gelince...Özel hayatın gizliliğini 20. Md., konut dokunulmazlığını 21. Md., haberleşme hürriyetini ise 22. Md. düzenlemiştir. 28. Md., "Basın hürdür, sansür edilemez." der. Sınırı ise, 26. ve 27. Md. çerçevesindedir. 26. Md., düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetine dairdir ve devlet sınırlarının, başkalarının şöhret ve haklarının ,özel ve aile hayatlarının, meslek sınırlarının vs. korunması amacıyla sınır getirilebileceğini vazetmektedir. (!982 Anayasası, a.g. maddeleri).

Anayasa yanısıra TCK, Basın Kanunu gibi yasalarda da kişilik hak-

larıyla ilgili maddeler olduğu gibi, özel hukuk da, Medeni Kanun, Borçlar Kanunu gibi alanlarda, söz konusu hakları korumaktadır.(İlkiz, op. cit., s340)

1950'de yayınlanan 5680 sayılı Basın Kanunu, 16. Md. ile basında cezai sorumluluğu düzenlemiştir. 32. Maddeye göre, intihar vakaları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucuları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vakaya müteallik resimlerin yayınlanması yasaktır. Aykırılık durumunda, 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezası uygulanacaktır. (29.11.1960-143).33. maddeye göre, kanunen evlenmeleri menedilmiş kimseler arasında cinsi münasebetlere dair yazıların, TCK'nın birtakım maddelerinde yazılı cürümlere müteallik yazıların yayınlanması halinde, mağdurların hüviyetlerini açıklayıcı malumat ve resimlerin, 18' den küçük suç fail ve mağdurlarının hüviyetlerini açıklayıcı malumat ve resimlerin neşri yasaktır. Bu yasağa aykırı davranışın cezası, üç aya kadar hapis, 10-30 milyon arası ağır para cezasıdır. (11.5.1988-344).

1994'te yayınlanan 3984 sayılı Rd.-TV Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'a gelince...4. md., yayın ilkelerini ele almıştır. Önemli birkaç tanesi şöyledir:

- a- TC'nin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,
- c- Anayasa'nın Genel Esaslar kısmında yer alan ilkelere, demokratik kurallara ve kişi haklarına,
- d- Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,
- f- İnsanların ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları nedeniyle kınanmaması ilkesine,
- g- Toplum şiddet, terör, etnik ayrımcılığa sevkeden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak yayınlara imkan verilmemesi ilkesine aykırı olmamak;
- j- Kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı ve iftira niteliği taşıyan yayın yasaklarına,
- m- Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini olumsuz etkileyecek yayın yapılmaması esasına,
- n- Aksi yargı kararıyla kesinleşmedikçe, hiç kimsenin suçlu olarak ilan edilemeyeceği ilkesine uygun olmak suretiyle yapılır.

3984'ün 25. Md.si yayınların metniyle ilgilidir. Başbakan veya görevlendireceği bakan, ancak milli güvenlik ve kamu düzeni bozulma gerekçesiyle yayını durdurabilir. 33. Md., RTÜK'ün uyarı ,durdurma ve iptaliyle ilgilidir.

Reklam Yayın İlkeleri Yönetmeliği 1994'te yayınlanmıştır.

Rd-TV Yayınları Yayın Esas ve Usülleri Hakkında Yönetmelik ise RTÜK tarafından 1995'te çıkarılmıştır.

2954 sayılı TRT Kanunu da RTYK'na yayın sonrası kolektif denetim getirmiştir.

F-BASININ KENDİNE GETİRDİĞİ DENETİM (OTOKONTROL).

I-BASIN AHLAK YASASI

Türk basınında 1960 yılında özdenetim mekanizmasının kurulması cihetine gidilmiş ve Basın Ahlak Yasası ve bunu yürütmekle görevli Basın Şeref Divanı yürürlüğe girmiştir. (Aslı Yapar, "Basında Etik", İletişim Fakültesi Dergisi , Sayı 4 (1997), s.31).

Basın mensuplarına yasaklanan yönler şöyledir:

- 1- Gazetecilik mesleğini ahlaka aykırı özel amaç ve yararlar alet etmek ve kamu yararına zarar verici bir şekilde kullanmak,
- 2- Müstehcen yayında bulunmak,
- 3- Galiz kelimeler kullanmak,
- 4- Şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapmak,
- 5- Kamu yararını ilgilendirmeyen hallerde kişilerin özel hayatlarını küçük düşürücü şekilde teşhir etmek,
- 6- İftira ve isnatta bulunmak,
- 7- Dini istismar etmek,
- 8- Gerçeklerden maksatlı olarak ayrılmak,
- 9- Kişisel kanaat ve görüşlere haberlerin metninde yer vermek,
- 10- Kamu yararı mutlak lüzum göstermediği hallerde mahrem kaydıyla verilen bilgileri yayınlamak,
- 11- Haber başlıklarında haberin ihtiva ettiği hususları tahrif etmek. (İbid., ss31-32).

Yasanın gazetecilere yüklediği görevler de şöyledir:

- 1- Doğruluğu şüphe uyandırabilen ve tahkiki gazetecilik imkanları içinde bulunan haberleri yayınlamadan önce tahkik etmek,
- 2- Haber kaynaklarının mahremiyetini korumak ve kendisine verilen sırlara saygı göstermek,
- 3- Ambargolara uymak,
- 4- İlan niteliğindeki yayınların ilan olduklarını tereddüde yer vermeyecek şekilde belirtmek,
- 5- Verilen yanlış bilgilerden dolayı yollanan haklı cevap veya tekipleri en kısa zamanda ve yanlış verilmiş bilginin tesirini giderecek şekilde yayınlamak (İbid.,s.32).

Ancak, Basın Şeref Divanı'na cezai bir yaptırım yetkisi verilmemiş; ve kurulun müteakip yıllarda etkisini yitirdiği görülmüştür.(İbid.).

Daha sonra Gazeteciler Cemiyeti ve nihayet Basın Konseyi benzeri kurallar koyacaklardır. Gazeteciler Cemiyeti'nin 1972'de kabul ettiği 9 maddelik basın etiğine dair kurallar, daha sonra gözden geçirilerek yenileştirilmiştir.

II-BASIN MESLEK İLKELERİ.

Basın meslek ilkeleri, Basın Konseyi'nce kabul edilmiş ilkelerdir.

Bir yandan otokontrolün en sağlıklı uygulama olacağı , diğer taraftan da basının daha önce kendine getirmiş olduğu sınırlamaların yeterli olmadığına dair düşüncelerle , Basın Konseyi oluşturulmuştur.

Hasan Cemal, Güneri Civaoglu, Yalçın Doğan, Oktay Ekşi, Teoman Erel, Orhan Erinç, Yurdakul Fincancı, Güngör Mengi, Rauf Tamer gibi gazetecilerden oluşan bir çalışma grubunun hazırladığı metin, 294 basın mensubunun önerisine sunulmuş ve Basın Konseyi oluşurken, aşağıdaki Basın Meslek İlkeleri de teşkil edilmiştir. (Yusuf Tavaslı, Basın Rehberi, 4.b., İstanbul, 1995, s. 109). Basın Konseyi, daha özgür ve daha saygın bir basın isteyen gazetecilerin, kendi özgür iradeleriyle biraraya gelerek oluşturdukları zemindir. (İbid.). Basın Konseyi, gazeteler, gazeteciler ve onları suçlayanlar hakkında karar verebilir, "uyarı" ya da "kınama" da bulunabilir. (İbid., s.116). Bir basın organının değil de, sadece bir gazetecinin Basın Konseyi'ne katılması durumunda, Konsey ancak o gazeteci hakkında karar verme hakkına sahiptir.(İbid., s.117). Ancak bir medya patronu Konsey'e katılırsa, ona bağlı medya kuruluşlarındaki basın mensupları da katılmış olacaklardır. (İbid.)Ancak Konsey, bir gazeteciyi değil meslekten men, çalıştığı işyerinden dahi çıkartmak gibi bir yetkiye sahip değildir. (İbid., s. 118). Dolayısıyla, ancak bir centilmenler klübü suretinde olabilmıştır. (İbid., s. 119).

İlkeler şöyledir:

- 1- Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
- 2- Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.
- 3- Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.
- 4- Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan ve iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
- 5- Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.
- 6- Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz.

- 7- Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.
- 8- Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.
- 9- Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.
- 10- Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.
- 11- Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal, ekonomik ve benzeri nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır.
- 12- Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır.
- 13- Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.
- 14- İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüte yer bırakmayacak şekilde belirtilir.
- 15- Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.
- 16- Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

Kaynak: www.dorduncukuvvetmedya.com

III-TÜRKİYE GAZETECİLERİ CEMİYETİ İLKELERİ

Cemiyetin belirlediği kurallar şöyledir:

a- GAZETECİNİN SORUMLULUĞU

Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru ve dürüst haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı kamusal sorumluluğu, başta işverenine ve ya kamu otoritelerine karşı olmak üzere, diğer tüm sorumluluklardan önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır. Gazeteci, ilettiği haber ve bilginin sorumluluğunu taşır ve paylaşır. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler. (www.dorduncukuvvetmedya.com)

b- GAZETECİNİN HAKLARI

- 1- Gazeteci tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Kamusal ve özel tüm işlerde, gazetecinin karşı-

sına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller, açık ve ikna edici gerekçelere sahip olmalıdır.

- 2- Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede de kaydedilen temel çizgisini dikkate alır. O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen yahut orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, öneri, istek ve talimatları reddetme hakkına sahiptir.
- 3- Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz.
- 4- Gazeteciler, özellikle de yazı işleri çalışanları, basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.
- 5- İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanı sıra görevinin maddi ve manevi güvencesini sağlayan bir kişisel sözleşme yapma ve ekonomik bağımsızlığını garantiye alacak şekilde, toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret alma haklarına sahiptir.
- 6- Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynağı tarafından açıkça yanıtıldığı durumlar bunun istisnasıdır. (Kaynak: www.dorduncukuvvetmedya.com)

c- GAZETECİNİN TEMEL GÖREVLERİ VE İLKELERİ

- 1- Halkın gerçekleri ve doğruları bilme hakkı adına, gazeteci kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.
- 2- Gazeteci bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.
- 3- Gazeteci, başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Irk, etnisite, cinsiyet, dil, milliyet, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci, her türden şiddeti haklı gösterici, özendirici ve kışkırtıcı yayın yapmamaya özen gösterir.
- 4- Gazeteci, kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayınlamaz; kaynak açık olmadığında, yayınlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarıları yapmak zorundadır. Ajanslardan alınan özel haberler kullanılırken kaynak belirtilmesine özen gösterilir.
- 5- Gazeteci temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemmez ve metinlerle belgeleri değiştiremez, tahrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tahrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.

- 6- Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.
- 7- Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiç bir amaç için, izin verilmedikçe özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez.
- 8- Gazeteci, basılmış, yayınlanmış her yanlışı en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, cevap hakkına saygılı olmalıdır.
- 9- Gazeteci, kendisine güvenilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, mesleki gizlilik ilkesi uyarınca, hiç bir şekilde açıklamaz.
- 10- Gazeteci, intihal (aşırma), iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipülasyon, söylenti, dedikodu ve mesnetsiz suçlamalardan kesinlikle uzak durur.
- 11- Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını yahut yayınlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.
- 12- Gazeteci, gazetecilik mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz ve ilan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.
- 13- Gazeteci, ne konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi menfaati için kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (kanunların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıcalıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.
- 14- Gazeteci, her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yöntemlerle mesleğini ve kendisini kullanmaz, bunlara başvuramaz.
- 15- Gazeteci her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın - yayın organındaki yöneticileri dışında kimseden işiyle ilgili talimat almaz.
- 16- Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes meslek ilkelerine de en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder ve ülkesindeki kanunlara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak sadece meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarını dikkate alır. Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politikalar konularında bazı önyargılara değil, halkın haber alma hakkına öncelik verir. Onu meslek ahlakı, gazeteciliğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir. (Kaynak: www.dorduncukuvvetmedya.com)

d- GAZETECİNİN DOĞRU DAVRANIŞ KURALLARI

(Hak ve sorumluluk bildirgesine ek)

- 1- Haber-yorum: Salt haberle yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesini sağlamalıdır.
- 2- Fotoğraf-Görüntü: Fotoğraf yahut görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, seyircinin farkedebileceği biçimde ifade edilmelidir.
- 3- Haber - İlan (Reklam): Haber ve yorum metinleri yahut görüntüleri ile İlan - Reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiç bir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır.
- 4- Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratan, yönlendiren tarzda haber verilmesinden kaçınılmalıdır. Yargılamaya sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olamaz. Ne haberin verilmesinde, ne de başlık ve benzeri sunuşlarda. Mahkeme kararı kesinleşmedikçe, bir zanlı veya sanık suçlu ilan edilemez. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılamaz.
- 5- Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanamaz. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün yahut çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmaz ve görüntüsünü almaya çalışmaz.
- 6- Cinsel Saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayımlanamaz.
- 7- Kimlik veya Özel Durum: Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına yahut fiziksel, zihinsel özürü olup olmamasına dayandırılmaz. Kişinin bu özel durumu, alay, hakaret, önyargı konusu yapılamaz.
- 8- Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınılmalı, insanları umutsuzluğa yahut sahte umutlara sevkedecek yayın yapılmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışmalıdır. Hastanelerde araştırma yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmek ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmek zorundadır. Aynı şekilde yetkilinin, hastanın yahut yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda her türlü yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.
- 9- Hediye: Kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.
- 10- Müessese Çıkarı: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işle-

- vini "Hak ve Sorumluluk" bildirgesindeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu mesleki çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü yahut zorla katılamaz.
- 11- Özeleştirici: Gazeteci ile basın - yayın organları, tekzip ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmek ve özeleştirici yapmakla yükümlüdür.
 - 12- Taraf Olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yahut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal tercihlerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda da bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca haber - olay ayırımı kesin biçimde yapılmalıdır.
 - 13- Özel Hayat: Çerçeveyi, "Bildirge"nin ilgili maddesi çizer. Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca konular şöyle sıralanabilir: a) Büyük bir suç yahut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın, b) Toplumla kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın, c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması, d) İlgili kişinin sözleri yahut eylemleri sonucu halkın yanıltılmasının, yanıltılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi. Bu durumlarda dahi özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.
 - 14- Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yahut görüntü alınamaz. Kamu çıkarı söz konusu olduğunda dahi, yukarıdakilerin başka hiçbir şekilde elde edilemeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.
 - 15- Yıldırma, Tehdit, İsrar: Gazeteci, bilgi veya görüntü almak için tehdit, şantaj gibi yıldırma yolları ile hırpalama, zorlama gibi yöntemlere başvuramaz. Açık kamu yararı olmadıkça, gazeteci bilgi, ses ve görüntü için, muhatabı istemediği halde zorlayıcı olamaz ve özel hayatla ilgili mekanlarda izinsiz bulunamaz.
 - 16- Haber İçin Para: Açık ve kesin kamu yararı olmadıkça, gazeteci belge yahut görüntü temini amacıyla, bir başka suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para veremez.
 - 17- Sarsıcı Durumlarda: [züntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok halindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere riayet edilerek duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.
 - 18- Suçlu Yakınları: Gazeteci, sanıkların yahut suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olanın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşhir etmez.
 - 19- Ekonomik, Mali Bilgi: Kanunlarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci elde ettiği ekonomik - mali bilgileri geniş biçimde yayınlamadan önce kendisinin yahut yakınlarının menfaati için kullanamaz. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi

- ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapamaz. Gazeteci, hakkında haber yahut yorum yazdığı ya da yakında yazacağı menkul veya gayri menkul kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapamaz.
- 20- Ambargo: Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayınlanma tarihi konusunda onun arzusuna uyar. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırladığı yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dahil kimseye denetletmekle yükümlü değildir.
- 21- Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçınır. Bir meslektaşının yayını engelleyici davranışlarda bulunamaz. 22- Özdeşleşme: Gazeteci, ihtisas alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Polis muhabiri, polis yahut sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi yahut sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi yahut sözcüsü gibi davranamaz, yayın yapamaz.

Kaynak: www.dorduncukuvvetmedya.com

G- Medya Etiği

Gerek müeyyidesi zaten zayıf olan uluslar arası anlaşmaların, gerekse başta Anayasa olmak üzere ulusal yasalardaki "kişilik hakları" ile ilgili hükümlerin tam anlamıyla kişiyi medya karşısında korumakta yetersiz olduğu görülmüştür. Bilindiği gibi II. Meşrutiyet'ten itibaren, zaman zaman kesintiye uğrasa da, temel prensip, basının sansür edilmemesi ve özgür olmasıdır. Gerçi, nasıl demokrasinin sağlıklı işleyebilmesi için yine demokrasi kesintiye uğratılabiliyorsa, geleceğin basınının özgürlüğünü sağlama adına kısıtlama yapmanın sağlıklı olacağını ileri sürenlerin sayısı da az değildir.

Özgür basın başka şey, ahlaklı basın başka şeydir. Bunlar bazen çakışabilir ama, çakışmayabilir de...

Demokratik ülkelerde basının özgür olması, onu totaliter ülkelerde uygulanagelmiş güdümlü basından ayırmıştır. Ancak, özgürlük sorumsuzluk demek olmadığı için, basınla alakalı yasal sınırlar getirilmiş; ancak yasalar sık sık ihlal edilmiş ve basının yasama- yürütme- yargıdan sonra gelen dördüncü güç olmakla yetinmeyip, birinci güç olmaya çalıştığı ileri sürülmüştür.

Medyada etik, ya da diğer deyişle basın ahlakı olarak adlandırdığımız olgu, geniş bir çerçeveyi kapsar. Yalan haber, çarpıtılmış haber, bir haberi ardnıyetle maksatlı olarak vermemek, önceden hazırlanmış bir senaryoya göre haber uydurmak, suçü kanıtlanmamış kişileri kamuoyu

önünde suçlu ilan etmek ve yargısız infaz,medyayı iktisadi ve/veya itibari amaçlara ulaşmada araç olarak kullanmak, din ve vicdan sömürüsü, cinsellik sömürüsü, bedava ya da minimum ücretle ve sigortasız eleman istihdamı, şiddeti sürekli ekran ya da sütunlara getirerek halkta bir umursamazlık ve kanıksama durumu yaratmak, haksız kazanç sahiplerinin konfor içindeki yaşamlarından kesitleri gözler önüne sererek halkın değer sistemini altüst etmek ve haksız kazanç konusunda özentî yaratmak, reklamvereni memnun etmek için, reklamı verilen ürünün yanında o ürünün övgüsünü yapan bir yazı yayınlamak (örneğin x firmasının zeytinyağı reklamı ve yanibaşında zeytinyağının insan sağlığına katkısına dair haber), reklamverenlerin hizmetinde olup birtakım ürün ve insanlarla ilgili uydurma haber yaratmak (örneğin 6 Eylül 97 tarihli Meydan Gazetesi'nde Tarkan'ın duş yaparken çekilmiş bir fotoğraf altı: Paparazziler Avcunu Yaladı.- Gazetecileri peşinden koşturan Tarkan duş yaparken amatör fotoğrafçıya yakalandı.), kalemini satmak, satanları istihdam etmek, iş ve ihale takipçiliği yapmak, promosyon adı altında aslında mal pazarlamak, üstelik kalitesiz mal pazarlamak,promosyon kampanyası esnasında gazete fiyatını yükselterek elinde kupon olan insanları fahiş fiata gazete almaya sevk etmek ve elindeki kuponları yakıp gazete almaktan vazgeçenleri de uzun süre kandırıp gazete almalarını sağlamış olmak,aynı gazete için kuponlu-kuponsuz şeklinde bir ayrımla iki farklı fiyat uygulamak ve aslında parası mal tesliminden önce alınmak suretiyle mal satmak, lüzumsuz malumatla yazılı basında kağıt vs. girdileri, görsel basında ise elektrik vs. israfıyla ülke ekonomisi ve ekolojik açılardan zarar vermek, ticari-siyasi ağlar örmek, tekelleşmek, tiraj ve rating yalanlarına başvurmak, halkı eğitmemek ya da eğitilmesini önlemiş olmak, rakip medya patronu ile ilgili kirli işleri , kendi kuruluşunun da adı olaya karışincaya kadar kamuoyundan gizlemek,insanların yüce bildiği imajları bozmak, sansasyonel ve popüler haber peşinde olmak (Lady Di gibi bir masal prensesinin özel hayatını gözlerönüne sermek için uğraşp kazaya ve ölüme sebebiyet vermek)....Ahlaksız olmak!. Liste uzun ama, daha da uzatılabilir. Bunlar ya yapıldı, ya yapılıyor, ya da yapılmaya devam edilecek...

H- ÖZDEĞERLENDİRME.

Medya mensuplarının zaman zaman meslekdaşlarını, aynı kurumda çalışıyor olsalar dahi eleştirdikleri görülmektedir. Tezcan, Nazif Kocayusufpaşaoğlu'nun tabiriyle "şer karesi" denen "para-politika-medya-mafya" ağının özellikle ilk üç unsurunun ilişkisinin tüm çıplaklığıyla ortada olduğunu belirtirken, sonuncu ile ilgili bilgilerin de pekçok kişide olduğunu altını çiziyor. (Ahmet Tezcan, "Temiz Toplum için önce Temiz Medya", Yeni Türkiye, Medya Özel Sayısı I, Yıl 2, Sayı II (Eylül-Ekim 1996, s.143). Ve şöyle devam ediyor:

...12 Eylül sonrasının cunta sansürü yüzünden haber kıtlığına düşerek, ilkelerinden taviz verip asparagas ve müstehcen neşriyat ile namusunu satışa çıkarmış olan medyanın ar damarı patladı, meslek ahlakı adına elde mevcut üç-beş değer de sokağa atıldı.

Bu noktada sermaye ile malul medyanın, medyun-u siyaset süreci başladı. Para musluğunu elinde tutan politika, medyayı bütün bütün esir etti. Kamu bankalarından, hazineden akıtılan para yasa, karar-name ve yönetmeliklerle tanınan ekonomik imtiyazlarla birlikte medya politikanın anafuruna sürüklendi. (Ibid.).

Bir diğer medya mensubu ise, "Reklamveren dev sermayeler, medyanın içeriğini de tayin eder hale gelmişlerdir," demektedir. (Tuncay Özkan, "Medya Nereye" Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I, Yıl 2, Sayı II (Eylül-Ekim 1996), s.35).

Çölaşan,

Bizim meslekteki asıl yozlaşma 1980'li yıllarda Özal döneminde başladı.

Medya'yı yönetenler bu alanda ortaya çıkan ilk somut örneklerde "Dur" diyebilseydi, yangın fazla büyümeden sönecekti.

Ama olmadı, bunu yapamadılar.

Kimdi yangını başlatanlar ve sürdürenler? Birkaç somut örnek vereyim.

Biri tüccar gazeteci, iş bitirici, ihale takipçisi idi....

.....

Bir başkası devleti dolandırmaktan hüküm giymiş, 11 ay ve 20 gün hapis cezası almış, hapsi ertelenmiş ve bu karar Yargıtay tarafından onanmıştı....

.....

Bir başkası, Boğazdaki yalısında yıllar boyu sosyeteye ziyafetler düzenledi.

demekte; gazetecilik mesleğinde sarışın afetlerin, manken ve popçuların, falcı ve medyumların söz sahibi olduğunu yazmaktadır. (12 Ekim 2000 tarihli Hürriyet, s.5).

Özellikle Türkiye'de günümüz medyası eski medya değildir ve medya teknolojisindeki muhteşem ilerleme, medyanın içeriğinde bir çöküşle, enteresan bir çelişki içindedir. Çok şey bilip çıkarlara çomak sokan dürüst gazeteciler ya öldürülmekte, ya da korumalarla gezmektedir.

Göğüş, 1908'de kaldırılana dek Sansür Heyeti'ni barındırmış olan bugünkü Basın Müzesi'ni anlatırken, oradaki şehit gazeteciler salonunun sancılarımızın bir göstergesi olduğunu belirtir ve "1909'da Galata Köprüsü üzerinde vurulan Serbesti Gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'den , Metin Göktepe'ye uzanan şiddetli bir ağrı grafiği bu. Grafiğin yükseliş noktalarında Abdi İpekçi de var, Tarık Dursun da, Uğur Mumcu da, Cizre'de çatışma izlerken ölen İzzet Keser de..." der. (Zeynep Göğüş, "Basında Değişen ve Değişmeyen", Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I, Yıl 2, Sayı II (Eylül-Ekim 1996), s.54).

Ahlakın sayılmasa bile nezaketin bir göstergesi olan "dil" de değişmiştir medyada. Kentleşme sürecindeki ülkede kır ağır basmış, "İstanbul basını" "İstanbul efendiliği"ni unutmamış; o unutulunca kentten yeni sahipleri de, o muhteşem görgüden hiç nasiplerini alamamışlardır. Bu anlamda şimdi medya, toplumun örneği değil, aynası durumundadır.

Örneğin, 5 Mart 1928 tarihli İktisat Gazetesi "Takrir-i Sükun Kanunu" nun kalktığını manşetten vermiştir ve alt başlık şöyledir: "İsmet Paşa Hazretleri dün çok mühim bir nutuk irat etti." (Türk Basınında Cumhuriyetin 60 yılı, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1984, s.63). "Hazretleri" günümüzde mübalağalı bir ifade olarak düşünülebilir; ancak, bazı yazarların kullandığı üslup ta diğer aşırı uçta olabilmektedir.

İ- SONSÖZ

Gerek dünya, gerekse Türk basını son yıllarda popüler kültürün etkisi altında giderek elit kültür ve ciddiyetten uzaklaşmış; globalleşen dünyanın getirdiği yeni ekonomik koşullar içinde, politika ile iç içe olan tekelleşmiş iş dünyasının ve holding bünyesindeki paravan medya organlarının hizmetinde yozlaşmıştır. Medya, "milletin müşterek sesi" değil, bir kesimin manipüle ile görevli sözcüsü durumuna gelmiştir. Kısa vadede ne yasalar, ne otokontrol mekanizması bu durumu kolayca değiştirecek gibi görünmemektedir. Medya yozlaştıkça toplum ve kurumları, toplum ve kurumlar yozlaştıkça da medya, fasit dairesel bir çöküş süreci ne geçmiştir. İstisnalar kuşkusuz vardır.

Diğer taraftan, Susurluk skandalını ortaya çıkartan ve Işık kapatma eylemini düzenleyen, son olarak ta bir gazeteci, bir işadamı ve banka batıran ve politikacı yeğeni olan bir kişi arasındaki kirli ilişkiyi ortaya döken de medyadır.

Toplum ve kurumlarının, reklamverenlerin ve sonra da medyanın bizzat kendisinin etik konusuna çok daha fazla önem vermek suretiyle, medyada etik ve kalite çizgisine birgün mutlaka ulaşacağını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Başkurt, Cevat Fehmi. **Gazetecilik Dersleri**, 2.b., İ.Ü. İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1967.
- Ergin, Sedat. *"Basın Ahlakı Konusunda Amerika'dan Örnekler ve Türk Basını'nda Durum"*, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- Turgut, Serdar. *"İki Kovulma Olayı"*, Medya'dan Medya'ya Köşesi, **Gazete Pazar**, 14 Eylül 1997.
- Kır, Yavuz. *"Medya Terörü-Kamuoyu Oluşturma veya Oluşturamama"*, **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- İlkiz. Fikret. *"Kişilik Hakları ve Korunması-Özel Yaşam-*

- Gazetecilik*", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- Karasu, Ertan. "*Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi ve Medya Ahlakı*". **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- Yapar, Aslı. "*Basında Etik*". **İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı 4 (1997).
- Tavaslı, Yusuf. **Basın Rehberi**, y.b., İstanbul, 1995.
- www.dorduncukuvvetmedya.com
- 6 Eylül 1997 tarihli **Meydan Gazetesi**.
- Tezcan, Ahmet. "*Temiz Toplum İçin Önce Temiz Medya*", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- Özkan, Tuncay. "*Medya Nereye*", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- Çölaşan, Emin. 12 Ekim 2000 tarihli **Hürriyet Gazetesi**.
- Göğüş, Zeynep. "*Basında Değişen ve Değişmeyen*", **Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı I**, Yıl 2, Sayı 11 (Eylül-Ekim 1996).
- Türk Basın'ında Cumhuriyet'in 60 Yılı**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1984.